

Kompetenssatsning inom den sociala barn- och ungdomsvården

Redovisning av 2014 års satsning

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2015-6-60
Publicerad www.socialstyrelsen.se, juni 2015

Förord

Socialstyrelsen fick 2014 i uppdrag av regeringen att fördela 57 000 000 kronor för att stärka kommunernas arbete med att utveckla kompetensen inom den sociala barn- och ungdomsvården för att säkra en trygg och säker vård. Medlen var i huvudsak avsedda att användas till utbildningar och kompetensutvecklingsinsatser. Uppdraget är en del i regeringens pågående långsiktiga kompetenssatsning inom den sociala barn- och ungdomsvården som inleddes år 2013.

I denna rapport redovisar Socialstyrelsen hur kommunerna arbetat med kompetensutveckling under 2014. I rapporten beskrivs också resultaten av inventeringen av kompetensläge och behovet av kompetensutveckling hos den grupp kommuner som deltog i kompetenssatsningen för första gången 2014.

Projektledare för uppdraget har varit Therese Falén. Rapporten har utarbetats av utredaren Thomas Malm. I arbetet har även utredaren Lina Keller deltagit. Ansvarig enhetschef har varit Stina Törnell Sandberg.

Lars-Erik Holm
Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	9
Uppdraget	9
Bakgrund	9
Fördelning av medel till kommunerna	10
Kommunernas behovsinventering	12
Resultatredovisning	14
Befintligt kompetensläge i kommunerna 2014	14
Kommunernas kompetensutveckling under 2014	16
Genomförd kompetensutveckling med 2014 års statsbidrag	21
Avslutande diskussion	30
Kommunernas kompetensinventering	30
Genomförd kompetensutveckling	31
Ekonomisk redovisning	34
Referenser	35
Bilagor	36
Bilaga 1. Fördelning av 2014 års statsbidrag till den sociala barn- och ungdomsvården	36

Sammanfattning

Socialstyrelsen fick i 2014 års regleringsbrev i uppdrag att fördela 57 000 000 kronor i statsbidrag till den sociala barn- och ungdomsvården i kommunerna. Syftet är att stärka kompetensen inom den sociala barn- och ungdomsvården för att säkra en trygg och säker vård. Statsbidraget ska i huvudsak användas till utbildningar och kompetensutvecklingsinsatser. Uppdraget är en del i regeringens pågående långsiktiga kompetenssatsning inom den sociala barn- och ungdomsvården som inleddes år 2013.

Av landets 290 kommuner rekvirerade 255 kommuner medel för att genomföra utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser. Av dessa kommuner var det 14 kommuner som inte deltog i 2013 års kompetensinventering och de inventerade därför sitt kompetensläge hösten 2014. Totalt har 54 427 090 kronor betalats ut till kommunerna. Nio kommuner har betalt tillbaka medlen och ingår därför inte i uppföljningen.

Resultatet av kommunernas kompetensinventering 2014 visar att majoriteten av handläggarna i de 14 kommunerna har socionomexamen och mer än ett års erfarenhet av att arbeta inom området. Bland arbetsledarna har en betydande andel vidareutbildning på högskolenivå, men för hälften av dem är det första chefsjobbet.

Majoriteten av handläggarna har grundläggande kompetens inom de flesta ämnesområden med undantag för området uppföljning och utvärdering där mindre än hälften av handläggarna i 2014 års inventering har grundläggande kunskap. Resultatet från inventeringarna 2013 och 2014 visar också att det är en relativt stor andel av handläggarna som saknar fördjupade kunskaper. Vidare visar inventeringarna att en betydande andel av handläggarna saknar tillräcklig kompetens inom de olika kompetensområdena, vilket innebär att de är i behov av kontinuerligt stöd för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.

Socialstyrelsens uppföljning visar att majoriteten av utbildningarna riktats till handläggare med socionomexamen. Denna grupp är fortsatt i fokus för utbildningssatsningarna vilket är i linje med statsbidragets syfte. Det är fortsättningsvis få utbildningsinsatser som riktar sig till handläggare utan socionomexamen trots att denna grupp förmodligen har mycket att vinna på mer utbildning. Det är också slående att kommunerna har valt att utbilda arbetsledare och handläggare med mer än fyra års erfarenhet i hög utsträckning. I gruppen arbetsledare har knappt 90 procent av arbetsledarna som deltagit i utbildningar mer än fyra års erfarenhet.

De flesta utbildningsinsatserna finns inom socialt arbete. De vanligaste områdena är samtal med barn, utredningsmetodik och risk- och skyddsfaktorer. Detta är områden inom vilka kommunerna bedömde att handläggarna och arbetsledarna hade ett visst behov av kompetensutveckling.

Andelen utbildningar som ger högskolepoäng har ökat betydligt sedan 2013 men fortfarande är det relativt få utbildningar som arrangeras av universitet och högskolor. I 2014 års satsning gav 178 av 1 230 utbildningsinsatser högskolepoäng. De vanligaste utbildningsanordnarna är stat, kommun och landsting.

Antalet utbildningsinsatser har ökat från 950 insatser 2013 till 1 230 insatser 2014 och antalet utbildningsplatser har ökat från 6 677 platser 2013 till 10 995 platser 2014. Socialstyrelsens sammanställning visar också att kommunerna har valt att satsa på något längre utbildningar 2014. Utbildningar om 3–10 dagar är nästan lika vanliga som endagarsutbildningar i 2014 års satsning. Socialstyrelsens bedömning är att detta är ett utslag av att kommunerna har haft mer tid på sig att planera 2014 års utbildningssatsning.

Socialstyrelsen valde 2014 att mjuka upp villkoren för kompetenssatsningen så att det inte finns någon begränsning av hur stor del av bidraget som går till stöd och handledning. De ändrade villkoren har inte haft någon större effekt när det gäller antalet arbetsledare och handledare som fått stöd och handledning. En orsak till detta kan vara att kommunerna haft svårt att ersätta dem med vikarier. Tre av fyra kommuner uppger att de inte ersatt någon frånvaro genom att sätta in vikarier, i huvudsak därför att det inte varit praktiskt genomförbart. Ett resultat av detta är att de inte har kunnat ge stöd och handledning eller genomföra utbildningsinsatser i den utsträckning de önskat.

Kommunernas redovisningar visar att man precis som 2013 har svårt att förvalta genomförda kompetensutvecklingsinsatser. Detta är också något som kommer fram i kommunernas kommentarer. Den höga arbetsbelastningen och den höga personalomsättningen försvårar möjligheterna till kompetensutveckling enligt kommunerna.

Dessutom visar resultatet från Socialstyrelsens sammanställning att det i huvudsak är erfarna arbetsledare och handledare som fått stöd och handledning. Till exempel har 90 procent av det stöd och den handledning som gått till arbetsledare riktats till dem som har mer än fyra års erfarenhet. En förklaring till detta kan vara att kommunerna satsar på de erfarna handledarna för att höja deras kompetens, öka deras engagemang och deras motivation att stanna i yrket. De erfarna handledarna är de som i stor utsträckning handleder och stödjer de oerfarna handledarna. Det är alltså mycket viktigt för organisationen och dess utveckling att de erfarna handledarna stannar kvar så att organisationen kan utvecklas till en mer lärande organisation där de erfarna handledarna har en viktig roll att fylla.

Kommunerna är samtidigt i stort positiva till satsningen som sådan. Flera kommuner tar upp det positiva med att satsningen har möjliggjort fördjupad kompetensutveckling och mer omfattande utbildningsinsatser.

Inledning

Uppdraget

Socialstyrelsen fick i 2014 års regleringsbrev i uppdrag att fördela statsbidrag till den sociala barn- och ungdomsvården i kommunerna. Syftet är att stärka kompetensen inom den sociala barn- och ungdomsvården för att säkra en trygg och säker vård. Statsbidraget ska i huvudsak användas till utbildningar och kompetensutvecklingsinsatser.

Uppdraget är en del i regeringens pågående långsiktiga kompetenssatsning inom den sociala barn- och ungdomsvården och ska redovisas till regeringen senast 30 juni 2015.

Bakgrund

Arbetet med barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa, och deras familjer, är ett av socialtjänstens svåraste uppdrag. Regeringen gör i propositionen *Stärkt stöd till barn och unga* (prop. 2012/2013:10) bedömningen att det finns behov av ett fortsatt utvecklingsarbete inom en rad områden inom den sociala barn- och ungdomsvården. Ett område som särskilt lyfts fram är kompetensutveckling för personalen. Arbetet med att säkerställa att barn och ungdomar inte far illa innebär ofta svåra bedömningar som kan vara livsavgörande för de barn, ungdomar och föräldrar som berörs. Personalens kompetens är väsentlig för att man ska kunna uppnå rättssäkerhet och upprätthålla en god kvalitet på arbetet.

Som en följd av propositionen fick Socialstyrelsen hösten 2012 i uppdrag att utarbeta ett förslag till åtgärdsprogram för en trygg och säker vård för barn och unga som är i behov av stöd och hjälp från den sociala barn- och ungdomsvården. Bland de åtgärder som Socialstyrelsen föreslog i *Trygghet och säkerhet i den sociala barn- och ungdomsvården* fanns en kompetenssatsning och en inventering av kompetensläge och kompetensbehov inom den sociala barn- och ungdomsvården [1].

Det är kommunen som ansvarar för att personalen har en lämplig utbildning och erfarenhet för att klara av sina arbetsuppgifter inom socialtjänsten. För att stärka huvudmännens arbete med att öka tryggheten och kvaliteten inom den sociala barn- och ungdomsvården har regeringen för avsikt att under 2013 – 2016 stödja ett långsiktigt utvecklingsarbete i syfte att systematiskt utveckla personalens kompetens. Under förutsättning att riksdagen beviljar medel för ändamålet avser regeringen att avsätta cirka 60 000 000 kronor per år till och med 2016 för att stödja huvudmännen i deras arbete med kompetensutveckling inom området.

I enlighet med detta fick Socialstyrelsen i uppdrag att betala ut 57 000 000 kronor i statsbidrag under 2013 för att stärka kommunerna i deras arbete med att utveckla kompetensen. Av denna summa var 20 000 000 kronor avsedda för en inventering av kompetensläge och kompetensnivån på kommunal nivå medan 37 000 000 kronor var avsedda för kompetensutveckling, främst för

handläggare och chefer med ansvar för myndighetsutövning inom den sociala barn- och ungdomsvården. Sammanlagt 263 kommuner rekviderade medel för att genomföra en kompetensinventering medan 234 kommuner rekviderade medel för att genomföra kompetensutvecklingsinsatser.

Socialstyrelsens uppföljning av kompetensläget 2013 visar att majoriteten av handläggarna inom den sociala barn- och ungdomsvården har socionomexamen och mer än ett års erfarenhet, samt grundläggande kompetens inom yrkets ämnesområden. Samtidigt finns en relativt stor grupp handläggare som saknar kompetens och som behöver stöd för att kunna utföra sina arbetsuppgifter. Den korta tidsramen för satsningen har medfört att kommunerna satsat på korta utbildningsinsatser samt stöd och handledning i hög utsträckning [2].

Socialstyrelsen har gett ut föreskrifter (SOSFS 2014:7) om behörighet att utföra vissa arbetsuppgifter i socialtjänstens barn- och ungdomsvård som ska tillämpas vid bedömning och prövning av behörighet enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL. I föreskriften anges bland annat de behörighetskrav som krävs beroende på utbildningsland.

Fördelning av medel till kommunerna

Under 2014 fick Socialstyrelsen i uppdrag att fördela 57 000 000 kronor till kommunerna. Fördelningen av medlen på kommunnivå utgick precis som tidigare år från Socialstyrelsens förslag om kommungrupper för barn i ekonomiskt utsatta familjer 2003 – 2010 [3].

Statsbidraget är avsett för utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser. De kommuner som inte genomförde en inventering inom ramen för 2013 års statsbidrag kunde använda maximalt 50 000 kronor av 2014 års statsbidrag för detta ändamål. En inventering av kompetensnivå och behovet av kompetensutveckling är en förutsättning för att få del av statsbidraget.

Av landets 290 kommuner rekviderade 255 kommuner medel för att genomföra utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser. Av dessa kommuner var det 14 kommuner som inte deltog i 2013 års kompetensinventering och de inventerade därför kompetensläget hösten 2014. Totalt har 54 427 090 kronor betalats ut till kommunerna. Nio kommuner har betalt tillbaka medlen och ingår därför inte i uppföljningen.

Huvudregeln för statsbidrag är att de beslutas och fördelas årsvis och därmed ska förbrukas under innevarande år. För mottagare av statsbidrag kan det innebära ovisshet och glapp i satsningen innan nya medel fördelats. En förutsättning för att kunna garantera en långsiktighet som inte kan garanteras inom ramen för statsbidraget är därför att kommunerna investerar egna medel.

Inventering av kompetensläge och kompetensbehov

Innehållet i inventeringen av kompetensläge och kompetensbehov utgår från 2013 års inventeringsomgång och innehåller frågor om personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som rör barn och unga [2].

Även uppgifter som Socialstyrelsen via Öppna jämförelser samlar in från kommunerna har använts som underlag.

Utbildning och kompetensläge

Socialstyrelsen har informerat kommunerna om att satsningen i första hand gäller de myndighetsutövande delarna, dvs. utredning, dokumentation och uppföljning, men också kompetensutveckling som handlar om samtal med barn, barns och ungas utveckling och behov, vilka tecken som kan tyda på att barn och unga far illa, vilka typer av utsatthet som förekommer bland barn och unga m.m.

Den primära målgruppen för utbildningsinsatsen är socialsekreterare, chefer och andra arbetsledare inom den sociala barn- och ungdomsvården. Vid behov kunde också 2014 års medel användas för stöd och handledning för oerfarna handläggare och behandlande personal. Utbildningsinsatserna kan ha olika nivå och format och valet av utbildningsinsats ska kunna motiveras vid redovisningen. Medlen kunde också användas för utbildningar anordnade av regionförbund eller de regionala stödstrukturerna för stöd till en evidensbaserad praktik för god kvalitet i socialtjänsten.

I samband med redovisningen av 2013 års statsbidrag framkom det att många kommuner hade behov av att lägga en betydande andel av kompetensutvecklingsmedlen på stöd och handledning. För 2014 års kompetensutveckling har därför Socialstyrelsen valt att separera stöd och handledning från kringkostnader och administration för att frigöra en större del av statsbidraget för insatser inom stöd och handledning för de kommuner som har det behovet.

2014 års medel får användas till följande:

1. Uppdragsutbildning och annan typ av utbildning som uppfyller statsbidragets villkor
2. Stöd och handledning
3. Kringkostnader för administration, samordning, vikarier, litteratur eller resor i samband med utbildningar (max 25 procent av beviljat belopp)
4. Inventering av kompetensläge och kompetensbehov (endast för de kommuner som inte inventerade kompetensläget 2013, max 50 000 kr av 2014 års statsbidrag får läggas på inventering)

Flera kommuner har hört av sig till Socialstyrelsen om vilka utbildningar som kan ingå inom ramen för statsbidraget. En del kommuner har upplevt begränsningar i att utnyttja bidraget eftersom de anser att en för liten andel kan läggas på vikarier för att ersätta den personal som genomför utbildningsinsatser.

Kommunernas behovsinventering

Inventeringen av kompetensläget och kompetensbehovet hos personalen inom den sociala barn- och ungdomsvården gjordes av kommunerna själva utifrån ett formulär som Socialstyrelsen tillhandahöll. Inventeringen ger ett referensvärde som visar läget i kommunerna när satsningen påbörjades.

Inventering och redovisning

De kommuner som rekviderat 2014 års statsbidrag till den sociala barn- och ungdomsvården fick ett webbformulär för redovisningen av de utbildningsinsatser och insatser inom stöd och handledning som de påbörjat eller genomfört under 2014. Socialstyrelsen tog även fram ett webbformulär för inventeringen av kompetensen och kompetensbehovet för de 14 kommuner som inte deltog i 2013 års satsning utan var nytillkomna 2014. Socialstyrelsen tog slutligen fram en särskild redovisningsmall för den ekonomiska redovisningen av det belopp som betalades ut för utbildningsinsatser 2014. Helt eller delvis oförbrukade utbildningsmedel ska återbetalas.

För att minska antalet frågor i webbenkäten som riktades till kommunerna som skulle inventera kompetensen och kompetensbehovet kompletterade Socialstyrelsen inventeringarna med antalsuppgifter som kommunerna lämnat inom ramen för Öppna jämförelser–Barn. Om en kommun hade rekviderat statsbidraget första gången 2014 och inte hade besvarat enkäten Öppna jämförelser–Barn, så skickade Socialstyrelsen ut kompletterande frågor till den kommunen.

Totalt 241 kommuner besvarade webbenkäten om utbildningsinsatser. Samtliga 14 kommuner som deltog i kompetenssatsningen för första gången 2014 besvarade inventeringsenkäten om kompetensläge och kompetensnivå.

Genomgång av kompetensutvecklingsinsatserna

Vid återrapporeringen av statsbidraget ingår att kommunerna ska redogöra för de kompetensutvecklingsinsatser som de genomfört under 2014. Socialstyrelsen har gått igenom redovisningarna för att kategorisera de utbildningar och kompetensutvecklingsinsatser som statsbidraget använts till. Myndighetens genomgång omfattar de 241 kommuner som återrapporerade i utsatt tid.

Huvuddelen av kommunerna som fått del av 2014 års kompetensmedel inventerade kompetens och behovet av kompetensutveckling under 2013. Detta gör att det är möjligt att undersöka kopplingen mellan genomförda kompetensutvecklingsinsatser med de behov av kompetensutveckling som kommunerna identifierade 2013.

För den mindre grupp kommuner som genomförde sin första kompetensinventering 2014 är denna koppling däremot inte möjlig att göra eftersom de genomförde inventering och utbildningsinsatser parallellt. För dessa kommuner tjänar inventeringen som ett underlag för kommande uppföljningar 2015–2016.

Socialstyrelsen föreslår i sin delredovisning 2013 att statsbidraget 2013–2016 följs upp genom en avslutande inventering i kommunerna vid satsningens slut och i 2013 års slutredovisning föreslår Socialstyrelsen även

att en utvärdering genomförs för att kontrollera resultatet av statsbidraget och dess effekt på personalens kompetens [2,4].

Resultatredovisning

Befintligt kompetensläge i kommunerna 2014

I detta avsnitt redovisas resultatet av kompetensinventeringen från de 14 kommuner som deltog i kompetenssatsningen för första gången 2014. Resultaten redovisas dels utifrån personalens utbildningsnivå, dels efter kompetensområden. Först presenteras kompetensen hos handläggare och arbetsledare i de 14 aktuella kommunerna och därefter de utbildningsbehov som kommunerna angett för respektive grupp.

Kompetensläget hos handläggarna

För att få reda på antalet handläggare i de 14 aktuella kommunerna har Socialstyrelsen använt statistiska uppgifter från myndighetens Öppna jämförelser – Barn. De kommuner som inte besvarade Öppna jämförelser–Barn fick kompletterande frågor om antal handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Sammanställningen visar att det finns sammanlagt 87 handläggare (omräknat i årsarbetare) som arbetar i de 14 kommunernas sociala barn- och ungdomsvård (tabell 1). Av dessa är det 18 handläggare som har socio-nomexamen och mindre än ett års erfarenhet. Knappt tio procent av handläggarna saknar socionomexamen.

Tabell 1. Antal handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården november 2014. Årsarbetare. N = 14

	Antal handläggare	Varav socionomexamen och < 1 års erfarenhet	Varav utan socionomexamen
Antal	87,35	18,2	8

De kommuner som inventerade kompetensläget 2014 uppger att 48 handläggare har fortbildning inom socialt arbete, vilket innebär utbildning i syfte att kunna upprätthålla och utveckla den kompetensnivå som krävs för att kunna utföra arbetsuppgifterna. Vidare har 20 handläggare fördjupade kunskaper om barn och unga via vidareutbildning på högskolenivå. Av dessa har fem procent magister- eller mastersexamen inom socialt arbete (tabell 2).

Tabell 2. Antal handläggare med fortbildning och vidareutbildning på högskolenivå. N = 14

	Handläggare m fortbildning	Handläggare m vidareutb på högskolenivå	Varav med magisterexamen
Antal	48	20	1

Socialstyrelsen bad kommunerna att bedöma antalet handläggare med grundläggande respektive fördjupad kompetens, samt antal handläggare som bedöms sakna tillräcklig kompetens för att kunna utföra sina arbetsuppgifter utan stöd.

Tabell 3 visar fördelningen av handläggarna i de 14 kommunerna per kompetensnivå och kompetensområde inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Definition av kompetens

1. Med grundläggande kompetens avses att en handläggare kan genomföra självständig handläggning (planering, utredning och uppföljning).
2. Med fördjupad kompetens avses att en handläggare, utöver de kvaliteter som räknas till den grundläggande kompetensen ovan, har särskild kompetens att fungera som ämnesrådgivare eller sakkunnig inom respektive kunskapsområde för övrig personal eller i de externa kontakter som kommunen har.
3. Med saknar tillräcklig kompetens avses att en handläggare behöver kontinuerligt stöd för att kunna genomföra sina arbetsuppgifter.

Tabell 3. Handläggare inom den sociala barn och ungdomsvården efter kompetens och kompetensområden. Antal och andel (procent). N = 14

	Grundläggande		Fördjupad		Saknar kompetens		Totalt
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal
Områden							
Barns o ungas utveckling	60	62,5	21	21,9	15	15,6	96
Utredning	54	57	23	24	18	19	95
Samtal o relationer	58	61	21	22	16	17	95
Samverkan	57	57	26	26	17	17	100
Regelverk o rättslig prövning	59	60	24	24	16	16	99
Insatser	55	58	25	26	15	16	95
Uppföljning o utvärdering	41	45	24	26	27	29	92
Förhållningssätt o bemötande	55	56,1	28	28,6	15	15,3	98
Evidensbaserad praktik	49	57	13	15	24	28	86
Risk o skyddsfaktorer	54	62	18	21	15	17	87
Placerade barn	63	69	15	16	13	14	91

Inventeringen av kompetensläget visar att majoriteten av handläggarna har grundläggande kompetens inom samtliga områden förutom inom området uppföljning och utvärdering där knappt hälften av handläggarna har grundläggande kompetens.

När det gäller andelen handläggare med fördjupad kompetens är bilden något mer splittrad. Inom flera områden har omkring en fjärdedel av hand-

läggarna fördjupad kompetens, till exempel inom området samverkan och insatser. Det område som har störst andel handläggare med fördjupad kompetens är förhållningssätt och bemötande. Samtidigt är det endast 15 procent respektive 16 procent av handläggarna som bedöms ha fördjupad kompetens inom områdena evidensbaserad praktik och placerade barn.

Evidensbaserad praktik är också ett av de områden där en relativt hög andel av handläggarna bedöms sakna kompetens. Det andra området är uppföljning och utvärdering men inom det området är det samtidigt en fjärdedel av handläggarna som bedöms ha fördjupad kompetens. Inom detta område verkar det alltså finnas behov av kompetensutveckling på grundläggande nivå.

Av kommunernas kommentarer framgår att de handläggare som bedöms sakna kompetens i hög grad är relativt nyutexaminerade socionomer med stort behov av stöd och handledning.

Samtliga 14 kommuner i inventeringen följer upp handläggarnas kompetensnivå vid medarbetarsamtal. Dessutom följer hälften av kommunerna upp handläggarnas kompetensnivå på andra sätt, till exempel via återkommande individuella samtal, veckoträffar och vid arbetsledning såväl enskilt som i grupp.

Kompetensläget hos arbetsledarna

Kompetensinventeringen visar att de 14 aktuella kommunerna har 24 verk samma arbetsledare. För hälften av arbetsledarna är det första chefsjobbet. Samtidigt har dock samtliga arbetsledare minst 3 års erfarenhet av socialt arbete. Enligt kommunernas bedömning är två av tre arbetsledare i behov av kompetensutveckling för att kunna ge adekvat ärendehandledning i det löpande arbetet.

Vidare visar inventeringen att 8 av 10 arbetsledare har fortbildning inom socialt arbete och att knappt hälften av arbetsledarna har vidareutbildning på högskolenivå (tabell 4).

Tabell 4. Antal arbetsledare inom den sociala barn- och ungdomsvården. N = 14

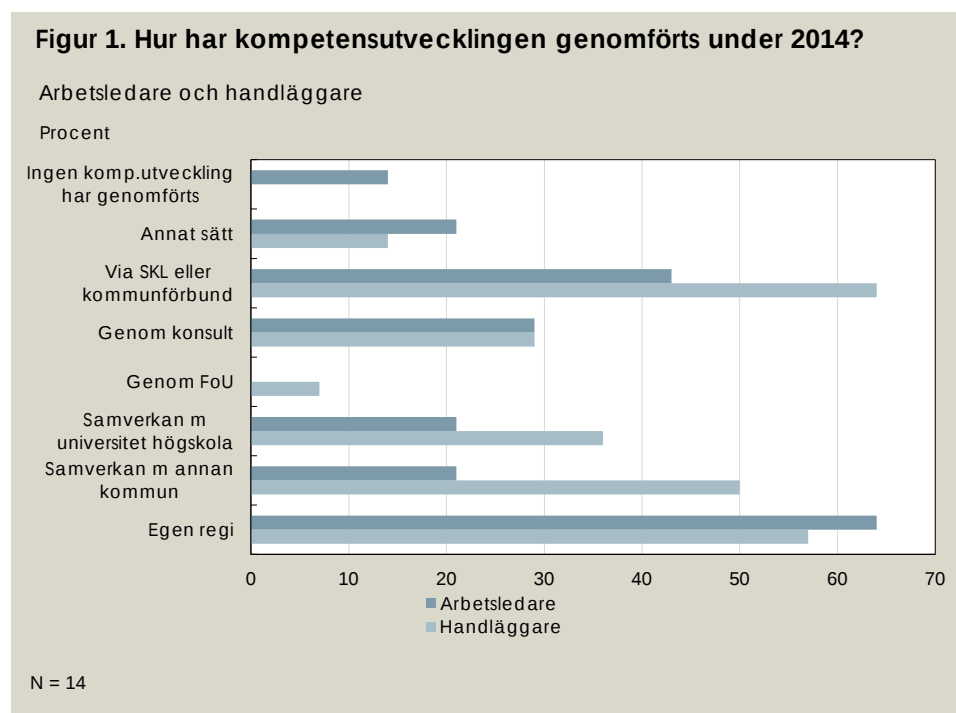
Antal arbetsle- dare	Varav första chefsjobbet	Arbetsledare m fortbildning	Arbetsledare m vidareutb på högskolenivå	Varav med <3 års erfarenhet av socialt arbete
24	12	19	11	0

Kommunernas kompetensutveckling under 2014

I detta kapitel sammanfattas de övergripande resultaten från Socialstyrelsens genomgång av kommunernas kompetensutvecklingsinsatser. Hur många insatser som har genomförts, hur de har organiserats och hur Socialstyrelsen anser att kommunerna har förvaltat resultaten.

Planerad kompetensutveckling

Majoriteten av kommunerna har helt eller delvis kunnat genomföra planerade kompetensutvecklingsinsatser för handläggare och arbetsledare under 2014. Endast en kommun uppger att man inte kunnat genomföra planerade kompetensutvecklingsinsatser. Som skäl till att kompetensutveckling inte kunnat genomföras anges för hög arbetsbelastning. För handläggare är det vanligast med kompetensutveckling i egen regi och för arbetsledare sker den vanligaste typen av kompetensutveckling via SKL eller kommunförbund (figur 1).

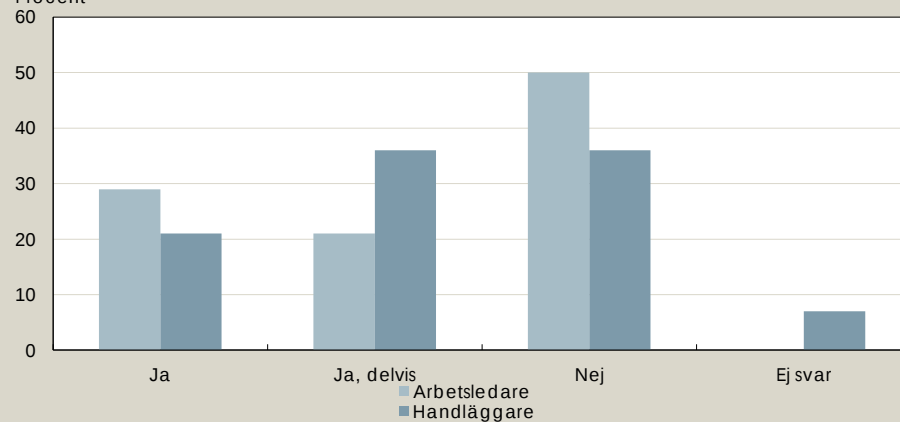
Kompetensutveckling förvaltas i relativt hög utsträckning

Handläggare och arbetsledare behöver få möjlighet att använda den nya kunskapen i den dagliga verksamheten för att de kompetensstärkande insatserna ska få effekt. Inventeringen visar att kommunerna förvaltar kompetensutvecklingsplanerna helt eller delvis för handläggarna. Samtidigt uppger hälften av kommunerna att arbetsledarna inte ges möjlighet till kompetensutveckling (figur 2).

Figur 2. Förvaltas genomförd kompetensutveckling?

Arbetsledare och handläggare

Procent

N = 14

Kommunerna anser att det är mycket viktigt att arbetsledare och handläggare får tillfälle att förvalta genomförd kompetensutveckling men anser också att det är en utmaning att få tid att kunna genomföra det i praktiken.

Kompetensutvecklingsplaner

Majoriteten av kommunerna har inte någon samlad plan för handläggarnas kompetensutveckling eller planer för handläggarnas handledning, fortbildning och vidareutbildning (tabell 5).

Tabell 5. Kompetensutvecklingsplaner för handläggare. N = 14

	Samlad plan för kompetensutveckling	Plan för handledning	Plan för fortbildning	Plan för vidareutbildning
Antal kommuner	4	7	4	4

Majoriteten av kommunerna i Socialstyrelsens inventering har inte heller någon samlad plan för arbetsledarnas kompetensutveckling. Endast 4 av de 14 kommunerna (29 procent) hade en plan för varje arbetsledares kompetensutveckling. Ingen kommun hade någon samlad plan för hela chefsgruppen. De kommuner som hade kompetensutvecklingsplaner följer upp dessa varje år.

Handläggarnas behov av kompetensutveckling

Precis som vid förra årets inventering bad Socialstyrelsen kommunerna att uppskatta behovet av kompetensutvecklingsinsatser med fokus på barn och unga som handläggarna behöver inom en treårsperiod. Bedömningen kan sedan ligga till grund för vilka kompetensutvecklingsinsatser som kommunerna väljer att satsa på.

Kommunerna fick bedöma behovet av kompetensutveckling på en femgradig skala där 1 betyder ett litet behov av kompetensutveckling och 5 innebär ett stort behov av kompetensutveckling (tabell 6).

Tabell 6. Behov av kompetensutveckling för handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården. Procent och medeltal

Kompetensområde	1	2	3	4	5	Medel	Antal
Barns o ungas utveckling	0	29	57	14	0	2,9	14
Utredning	7	0	43	29	21	3,6	14
Samtal och relationer	7	7	43	29	14	3,4	14
Samverkan	0	29	50	7	14	3,1	14
Regelverk o rättslig prövning	0	31	39	15	15	3,2	13
Insatser	0	21	37	21	21	3,4	14
Uppföljning o utvärdering	0	7	50	14	29	3,6	14
Förhållningssätt o bemötande	7	21	50	14	7	2,9	14
Evidensbaserad praktik	0	8	46	15	31	3,7	13
Risk o skyddsfaktorer	0	23	39	23	15	3,3	13
Placerade barn	0	21	36	36	7	3,3	14

De kunskapsområden som har högst medelvärden och där alltså kommunerna bedömer att deras handläggare är i störst behov av kompetensutveckling är evidensbaserad praktik, uppföljning och utvärdering samt inom utredning. Resultatet överensstämmer relativt väl med kommunernas uppskattning av handläggarnas kompetensnivå. Evidensbaserad praktik och uppföljning och utvärdering var områden där en relativt stor andel handläggare bedömdes sakna kompetens.

Insatser och samtal och relationer är också två områden där handläggarna bedöms ha behov av kompetensutveckling i relativt hög utsträckning.

Samtidigt bedömer kommunerna att handläggarna har ett mindre behov av kompetensutveckling inom de båda områdena barns och ungas utveckling och förhållningssätt och bemötande.

Kommunerna kunde själva ange ytterligare områden där de bedömer att handläggarna har ytterligare behov av kompetensutveckling. Det var endast ett par kommuner som nämnde andra typer av kompetensområden och där ingick bland annat missbruk och hbtq-frågor.

Arbetsledarnas behov av kompetensutveckling

Socialstyrelsen bad även kommunerna att bedöma behovet av kompetensutvecklingsinsatser för arbetsledarna med inriktning mot barn och unga under en treårsperiod.

Kommunerna bedömde behovet av kompetensutveckling på en femgradig skala där 1 betyder ett litet behov av kompetensutveckling och 5 betyder ett stort behov. För arbetsledarna tillkom de båda kompetensområdena ledarskap och grupprocesser (tabell 7).

Tabell 7. Behov av kompetensutveckling för arbetsledare inom den sociala barn- och ungdomsvården. Procent och medeltal

Kompetensområde	1	2	3	4	5	Medel	Antal
Ledarskap	7	29	36	7	21	3,1	14
Grupprocesser	7	21	29	21	21	3,3	14
Barns o ungas utveckling	29	43	21	7	0	2,1	14
Utredning	21	43	21	7	7	2,4	14
Samtal och relationer	36	36	28	0	0	1,9	14
Samverkan	8	54	8	23	7	2,7	13
Regelverk o rättslig prövning	0	38	54	8	0	2,7	13
Insatser	0	50	29	14	7	2,8	14
Uppföljning o utvärdering	0	21	37	21	21	3,4	14
Förhållningssätt o bemötande	21	43	36	0	0	2,1	14
Evidensbaserad praktik	8	23	38	8	23	3,2	13
Risk o skyddsfaktorer	15	23	16	23	23	3,2	13
Placerade barn	36	14	43	7	0	2,2	14

De kunskapsområden som kommunerna bedömer att arbetsledarna är i störst behov av kompetensutveckling är uppföljning och utvärdering och grupprocesser. Evidensbaserad praktik och risk- och skyddsfaktorer är också två områden där arbetsledarna bedöms ha ett relativt stort behov av kompetensutveckling.

Detta överensstämmer relativt väl med det bedömda kompetensutvecklingsbehovet hos handläggarna. Såväl uppföljning och utvärdering som evidensbaserad praktik var områden där handläggarna bedömdes ha ett betydande behov av kompetensutveckling.

Det bästa kompetensläget inom gruppen arbetsledare bedöms finnas inom områdena samtal och relationer, barns och ungas utveckling samt inom förhållningssätt och bemötande.

Kommunerna fick också ange andra områden än de ovanstående där de anser att arbetsledarna har ett behov av kompetensutveckling. Det var endast någon enstaka kommun som angav något annat kompetensområde förutom de områden som togs upp i enkäten. Här nämns bland annat olika arbetsmetoder.

Genomförd kompetensutveckling med 2014 års statsbidrag

Sammanställningen baseras på de 241 kommuner som rapporterade in i tid. Resterande kommuner har därefter lämnat in uppgifter om genomförda utbildningsinsatser men för sent för att vara med i sammanställningen. Utifrån det underlag som kommunerna lämnat redovisar Socialstyrelsen de genomförda kompetensutvecklingsinsatserna uppdelat på de huvudsakliga kunskapsområdena:

- Socialt arbete
- Juridik
- Psykologi
- Annat

Kunskapsområdena har därefter i sin tur delats in i olika utbildningsinriktningar.

Kommunernas redovisningar är inte alltid kompletta utan det finns bortfall, till exempel när det gäller utbildningarnas omfattning och antal deltagare. En och samma deltagare kan också ha deltagit i flera utbildningsinsatser.

Användning av inhyrd personal och vikarier

Av kommunernas enkätsvar framgår att det är relativt vanligt att kommunerna använder sig av inhyrda handläggare. Drygt 40 procent av kommunerna har haft inhyrda handläggare upp till och med hälften av enhetens årsarbetstid (tabell 8). Samtidigt har mer än hälften av kommunerna inte använt någon inhyrd personal alls.

På arbetsledarsidan är det däremot relativt ovanligt att använda sig av inhyrd personal.

Tabell 8. Omfattning av inhyrd personal under 2014. Procent. N = 241

	Arbetsledare	Handläggare
Mer än hälften av enhetens arbetstid	0	1
Upp till och med hälften av enhetens arbetstid	10	42
Ingen inhyrd personal har använts	90	57

Det är också relativt ovanligt att inhyrd personal har deltagit i kompetensutvecklingsinsatser finansierade med 2014 års statsbidrag. Hos 25 av de 108 kommuner (23 procent) som besvarat frågan uppger man att inhyrd personal deltagit i kompetensutvecklingsinsatser finansierade med 2014 års bidrag.

Omfattningen av inhyrd personal har inte påverkat hur kommunerna valt att genomföra kompetenssatsningen i de flesta fall. De kommuner som uppger att den inhyrda personalen har haft en viss påverkan tar bland annat upp att den inhyrda personalen har gjort det möjligt för den ordinarie personalen att genomföra olika typer av utbildningar.

Det är relativt vanligt att kommunerna inte sätter in några vikarier för att täcka upp för personal som genomgår utbildningsinsatser eller får stöd och handledning. Knappt 75 procent av kommunerna har inte ersatt någon frånvarotid överhuvudtaget (tabell 9).

Tabell 9. I vilken omfattning har vikarier satts in? Procent. N = 241

	Omfattning
Mer än hälften av frånvaron ersattes	4
Upp till och med hälften av frånvaron ersattes	23
Ingen frånvarotid ersattes	73

Det vanligaste skälet till att vikarier inte sattes in för att täcka upp för personal är att det inte var praktiskt genomförbart (tabell 10). På följdfrågan om vilka konsekvenserna blev av att personal inte ersattes med vikarier svarar 63 av 84 kommuner (75 procent) att de inte kunnat ge stöd och handledning i den utsträckning de hade önskat. Dessutom uppger 42 av 84 kommuner (50 procent) att de inte kunnat genomföra utbildningsinsatser som planerat eftersom de inte haft tillräckligt med vikarier.

Tabell 10. Varför ersattes inte personal med vikarier? Flera svar möjliga. Procent. N = 177

	Procent	Antal
Det ansågs inte nödvändigt	44	78
Det ansågs inte praktiskt genomförbart	78	138

Omfattning av kompetensutvecklingssatsningen

Socialstyrelsens sammanställning av utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatsernas omfattning visar att sammanlagt 4 344 personer i 235 kommuner har deltagit i insatser som helt eller delvis har finansierats av 2014 års statsbidrag (tabell 11). Omkring 87 procent av insatserna hade fullföljts när kommunerna lämnade sin redovisning.

Tabell 11. Antal personer som deltagit i utbildningsinsatser som helt eller delvis finansierats med 2014 års statsbidrag. Efter befattning och erfarenhet. N = 235

	Arbetsledare		Socionomer		Handläggare utan socionomexamen	
Erfarenhet	Deltagit	Avslutat	Deltagit	Avslutat	Deltagit	Avslutat
Mindre än 2 år	18	14	771	689	82	67
2–4 år	37	33	760,5	687	58	45
Mer än 4 år	431	355	1 980,5	1 720,5	206	176
Totalt	486	402	3 512	3 096,5	346	288

Majoriteten av utbildningsinsatserna (76 procent) har riktats till socionomer. Arbetsledare har omfattats av 13 procent av utbildningsinsatserna och handläggare utan socionomexamen har fått 11 procent av utbildningsinsatserna. Inom samtliga kategorier har personal med mer än 4 års erfarenhet varit den grupp som omfattats av flest insatser. Till exempel har 87 procent av utbildningsinsatserna till arbetsledare riktats till de arbetsledare som har mer än 4 års erfarenhet.

Omfattning av stöd och handledning

Av kommunernas redovisningar framgår att sammanlagt 2 868 personer i 155 kommuner har deltagit i stöd och handledning som helt eller delvis har finansierats av 2014 års statsbidrag (tabell 12).

Tabell 12. Antal personer som fått stöd och handledning som helt eller delvis finansierats med 2014 års statsbidrag. Efter befattning och erfarenhet. N = 155

Erfarenhet	Arbetsledare		Socionomer		Handläggare utan socionomexamen	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Mindre än 2 år	12	4	589	26	62	23
2–4 år	18	6	560,5	24	36	13
Mer än 4 år	254	90	1 158,5	50	178	64
Totalt	284	100	2 308	100	276	100

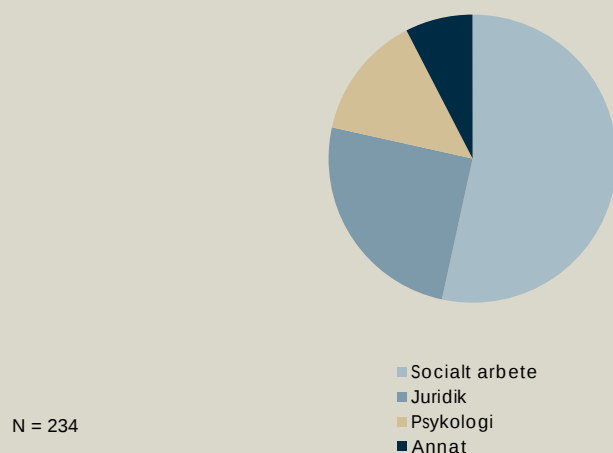
Majoriteten av stöd och handledning har riktats till socionomer, 80 procent av stöd och handledning har riktats till denna grupp. Arbetsledare och handläggare utan socionomexamen har omfattats av cirka 10 procent vardera av stöd och handledning. Inom samtliga kategorier har personal med mer än 4 års erfarenhet varit den grupp som omfattats av mest stöd och handledning. Till exempel har 90 procent av stöd och handledning till arbetsledare riktats till de arbetsledare som har mer än 4 års erfarenhet.

Flest kommuner har satsat på utbildningar inom socialt arbete

Av kommunernas återrapportering framgår att det vanligaste kunskapsområdet är socialt arbete. Sammanlagt 226 kommuner har genomfört utbildningsinsatser inom detta område vilket innebär att nästan alla kommuner som besvarat frågan har satsat inom området socialt arbete (figur 3). Inom kategorin annat finns bland annat ledarskapsutbildningar, handledarutbildningar och evidensbaserad praktik.

Figur 3. Fördelning av utbildningsinsatser per kunskapsområde

Flera svar möjliga

Inriktning på utbildningarna inom socialt arbete

Socialstyrelsens sammanställning visar att drygt hälften av kommunerna har satsat på utbildningar inom området samtal med barn och unga, föräldrar och andra personer i ett barns nätverk. Utbildningar inom utredningsmetodik och risk- och skyddsfaktorer är också vanligt förekommande (tabell 13).

Tabell 13. Fördelning av utbildningsinsatser inom området socialt arbete. Flera svar möjliga. N = 226

Område	Procent	Antal kommuner
Barns och ungas utveckling	39,8	90
Barns utsatthet	27,9	63
Barns rättigheter	21,2	48
Sociala problem	16,8	38
Sociala insatser	15,5	35
Risk- och skyddsfaktorer	45,6	103
Utredningsmetodik	47,8	108
Planering och bedömning av barns behov och föräldrars förmåga	30,5	69
Dokumentation av utredning, beslut, planering och genomförande av insatser	39,4	89
Samtal med barn och unga, föräldrar och andra personer i ett barns nätverk	53,1	120
Samarbete och samverkan med barn, föräldrar, nätverk och andra aktörer	24,3	55
Genus och etnicitet	4	9
Etik och förhållningssätt	12,8	29
Annat	18,6	42

Mindre vanligt är satsningar inom genus och etnicitet samt etik och förhållningssätt.

Inriktning på utbildningarna inom juridik

Utbildningar inom juridik är inte lika vanligt förekommande. Knappt hälften av kommunerna har genomfört någon utbildningsinsats inom det juridiska området. Det vanligast förekommande området är socialrätt där 91 av 106 kommuner har genomfört någon form av utbildningsinsats (tabell 14). Det är endast en kommun som genomfört utbildning inom området offentlig rätt. I kategorin annat finns bland annat utbildningar inom Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

Tabell 14. Fördelning av utbildningsinsatser inom området juridik. Flera svar möjliga. N = 106

Område	Procent	Antal kommuner
Socialrätt	85,8	91
Familjerätt	23,6	25
Förvaltningsrätt	17,9	19
Offentlighet och sekretess	13,2	14
Offentlig rätt	0,9	1
Annat	9,4	10

Inriktning på utbildningarna inom psykologi

Av Socialstyrelsens sammanställning framgår att det är cirka en fjärdedel av kommunerna som har genomfört någon form av utbildningssatsning inom psykologi. Det i särklass vanligaste området är anknytningsteori där 37 av 58 kommuner eller 63,8 procent har genomfört någon form av utbildningsinsats (tabell 15). Inom området annat finns bland annat psykisk ohälsa och traumatiserade barn.

Tabell 15. Fördelning av utbildningsinsatser inom området psykologi. Flera svar möjliga. N = 58

Område	Procent	Antal kommuner
Utvecklingspsykologi	39,7	23
Anknytningsteori	63,8	37
Utvecklingspsykologi	0	0
Annat	25,9	15

Störst antal utbildningsinsatser inom socialt arbete

Det område där flest utbildningsinsatser satts in är socialt arbete. Kommunerna uppger att totalt 942 insatser har genomförts inom detta område. De vanligaste ämnesområdena inom denna kategori är samtal med barn, utredningsmetodik och risk- och skyddsfaktorer. Detta är områden inom vilka kommunerna bedömde att handläggare och arbetsledarna hade ett visst behov av kompetensutveckling [2].

Utbildningar inom områdena juridik, psykologi och inom kategorin annat är däremot relativt få (tabell 16).

Tabell 16. Antal utbildningsinsatser. Efter område och högskolepoäng

	Antal totalt	Varav m Högskolepoäng	Andel m högskole- poäng (procent)
Socialt arbete	942	141	17
Juridik	153	12	8
Psykologi	68	17	25
Annat	67	8	12
Totalt	1 230	178	14,5

Majoriteten av utbildningarna i juridik ligger inom socialrätt. Inom psykologi är den vanligaste kategorin anknytningsteori. I kategorin annat finns bland annat utbildningar inom evidensbaserad praktik, men det rör sig om relativt få utbildningar trots att 2013 års inventering visade på ett stort behov av kompetensutveckling i detta område.

Socialstyrelsens sammanställning visar också att det är relativt få utbildningar som ger högskolepoäng. Totalt är det 178 stycken av 942 utbildningar som ger högskolepoäng, vilket motsvarar 14,5 procent (tabell 16). Störst andel utbildningar som ger högskolepoäng återfinns inom området psykologi där 25 procent av utbildningarna ger högskolepoäng.

Kommunernas utbildningssatsning 2014 omfattar sammanlagt 10 995 platser (tabell 17). En och samma person kan ha deltagit i flera utbildningar varför antalet unika personer är lägre. Av kommunernas uppgifter framgår att utbildningssatsningen omfattar drygt 4 300 personer. En del kommuner har också haft svårt att kategorisera utbildningarna vilket gör att en och samma utbildningsinsats kan vara registrerad på flera ställen.

Tabell 17. Antal utbildningsplatser. Efter område

Område	Antal platser
Socialt arbete	8 774
Juridik	1 310
Psykologi	542
Annat	369
Totalt	10 995

Flest utbildningsplatser återfinns inom området socialt arbete, vilket också är det område där flest utbildningsinsatser sattes in. De två vanligaste områdena inom socialt arbete är samtal med barn med knappt 1 600 platser och risk- och skyddsfaktorer med drygt 1 400 platser.

Inom juridik är det vanligast förekommande området socialrätt med knappt 1 000 platser och inom psykologi återfinns flest platser inom anknytningsteori.

Få längre utbildningar

Det är endast ett mindre antal utbildningar som är 10 dagar eller längre. Vanligast förekommande är endagsutbildningar. Utbildningar som är 3–10 dagar är också relativt vanliga (tabell 18).

Tabell 18. Längd på utbildningsinsatserna. Efter område och antal dagar

	1 dag	2 dgr	3-10 dgr	Mer än 10 dgr
Socialt arbete	280	172	328	26
Juridik	82	35	16	1
Psykologi	22	4	28	1
Annat	16	8	14	2
Totalt	400	219	386	30

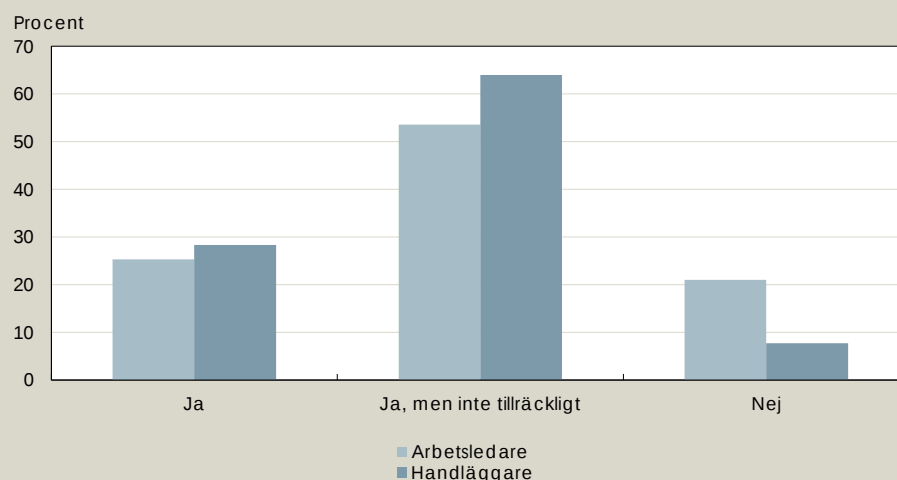
I juridik är 60 procent av utbildningarna endagsutbildningar. Inom psykologi är endagsutbildningar också vanligt förekommande samtidigt som det är betydligt större spridning på utbildningarna inom socialt arbete. Inom socialt arbete är 40 procent av utbildningar 3–10 dagar. De vanligast förekommande områdena är samtal med barn, utredningsmetodik och barn och ungas utveckling.

Utvecklingsinsatserna förvaltas i varierande utsträckning

För att utbildningssatsningen ska få effekt är det viktigt att arbetsledarna och handläggarna får möjlighet att använda den nya kunskapen i sin dagliga verksamhet. Av kommunernas återrapportering framkommer att handläggarna får något större möjligheter att omsätta den nya kunskapen i praktiken.

Majoriteten av kommunerna uppger dock att de inte kan förvalta utbildningsinsatserna i praktiken i tillräckligt hög utsträckning. Var femte kommun uppger dessutom att arbetsledarna inte ges möjlighet att omsätta de nya kunskaperna i praktiken (figur 4).

Figur 4. Förvaltas utbildningsinsatserna i kommunerna?

Kommunerna förvaltar den nya kunskapen vid teammöten, handläggartreffen, vid handledning och i det praktiska arbetet. Arbetsbelastningen gör det dock svårt att få tid att läsa och öva på den nya kunskapen.

Malmö kommenterar att den höga arbetsbelastningen i kombination med att lokala projekt och satsningar pågår samtidigt gör att medarbetare inte har möjlighet att delta i kompetenssatsningen i önskad omfattning. Den strategiska och långsiktiga planeringen försvåras dessutom av de årsvisa utlysningarna.

Stat, kommun och landsting är den vanligaste utbildningsanordnaren

Majoriteten av utbildningarna har anordnats av stat, kommun och landsting samt av privata utbildningsanordnare. Detta gäller för samtliga områden utom inom psykologi där universitet och högskola har anordnat flest utbildningar (tabell 19). FoU har anordnat mycket få utbildningar.

Tabell 19. Utbildningar efter ämnesområde och utbildningsanordnare. Totalt antal utbildningar 1 465 stycken

	Privat	Stat/kommun/landsting	FoU	Universitet/högskola	Enskild person	SKL	Ideell förening
Socialt arbete	230	393	10	166	109	16	34
Juridik	59	63	0	16	6	8	0
Psykologi	14	18	0	20	12	3	1
Annat	15	25	3	6	4	1	4
Totalt	318	499	13	208	131	28	39

Majoriteten av kommunerna har också samverkat med andra aktörer vid genomförandet av utbildningsinsatserna. De vanligaste samordningspartnerna är annan kommun eller regional samordnare.

Samverkan viktig framgångsfaktor

Kommunerna tar upp flera faktorer som varit viktiga för genomförandet av utbildningssatsningen. De huvudsakliga faktorerna är samverkan, förankring av kompetenssatsningen inom kommunen, möjlighet att anställa vikarier, utbildningarnas kvalitet och relevans och kompetensinventeringen som grund för val av utbildning. Andra viktiga faktorer som kommunerna nämner är personalens motivation att utbilda sig, utbildningarnas relevans för det sociala arbetet, att det funnits tid att delta, att utbildningarna har en rimlig takt, att man satsar på ett fåtal utbildningar och metoder som arbetsgruppen sedan har tid att hålla i, pröva och fördjupa sig i. Det är också viktigt att hela arbetsgruppen har möjlighet att delta.

Kommunerna upplever att kompetensutvecklingssatsningen har gett dem ett mandat att satsa på yrkesgruppen samtidigt som den även gett ekonomiskt utrymme. Mindre kommuner anger i högre grad att tidsplanering och samordning varit viktiga framgångsfaktorer. Tidsplaneringen har medfört dels att man kunnat genomföra den löpande verksamheten och skicka personalen på utbildning, dels att man haft tid och möjlighet att ta tillvara utbildningarna i

verksamheten. Mindre kommuner med få handläggare upplever att verksamheten blir sårbar vid frånvaro av personal vilket gör tidsplanering mycket viktig.

I flera kommuner har en samordnande funktion med uppgift att utforma och anordna kompetensutvecklingsinsatser på länsnivå varit en framgångsfaktor. En fungerande samverkan med universitet och högskola anges också som en viktig framgångsfaktor.

Dessutom är det viktigt att det inom kommunen finns en strategi och plan för genomförande och förvaltning av kunskapen som även kan bidra till att det finns en personoberoende grundkompetens i verksamheten. Det vill säga att verksamheten kan fortsätta att fungera oavsett vilka handläggare som skickas på utbildning. I Halmstad har kommunen utformat en strukturerad kompetenstrappa för medarbetare som kommunen anser skapar tydlighet, förutsägbarhet samt att man säkerställer att avdelningen har den kompetens hos personalen som behövs i barnavårdsutredningar.

Avslutande diskussion

Kommunernas kompetensinventering

Resultatet av kommunernas kompetensinventering 2014 visar att majoriteten av handläggarna i de 14 kommunerna har socionomexamen och mer än ett års erfarenhet av att arbeta inom området. Samtidigt har var femte handläggare i de aktuella kommunerna mindre än ett års erfarenhet och en betydande andel i denna grupp saknar även socionomexamen.

Detta överensstämmer väl med den bild av kompetensläget i kommunerna som Socialstyrelsens inventering 2013 visade. Det vill säga att majoriteten av handläggarna inom den sociala barn- och ungdomsvården har såväl socionomexamen som erfarenhet, men att det finns en betydande grupp handläggare i behov av stöd.

På samma sätt visar kompetensinventeringarna från 2013 och 2014 att majoriteten av handläggarna har fortbildning inom området. Men däremot är andelen handläggare som har vidareutbildning på högskolenivå betydligt lägre bland kommunerna som inventerade 2014.

Bland arbetsledarna har en betydande andel vidareutbildning på högskolenivå, men för hälften av dem är det första chefsjobbet. I detta är det ingen skillnad mellan kommunerna som inventerade kompetens 2013 och kommunerna som inventerade kompetens 2014.

Majoriteten av handläggarna har grundläggande kompetens, vilket innebär att de självständigt kan handlägga ärenden, inom samtliga ämnesområden med undantag för området uppföljning och utvärdering där mindre än hälften av handläggarna i 2014 års inventering har grundläggande kunskap. Resultatet från inventeringarna visar också att det är en betydande andel av handläggarna som saknar fördjupade kunskaper. Vidare visar inventeringarna att en betydande andel av handläggarna saknar tillräcklig kompetens vilket innebär att de är i behov av kontinuerligt stöd för att kunna genomföra sina arbetsuppgifter. Socialstyrelsen anser det anmärkningsvärt att så många handläggare saknar tillräcklig kompetens för att kunna arbeta självständigt när de utreder utsatta barn och ungdomar.

I 2013 års inventering bedömde kommunerna att handläggarna och arbetsledarna främst behövde kompetensutveckling inom evidensbaserad praktik och uppföljning och utvärdering, men också att det egentligen inte fanns något område där kompetensutveckling inte behövdes [2]. Socialstyrelsens inventering av kompetensutvecklingsbehovet hos de 14 kommuner som tillkom 2014 bekräftar denna bild. Socialstyrelsen har under flera år arbetat med att främja ett evidensbaserat arbetssätt, men resultatet från Socialstyrelsens uppföljningar 2013 och 2014 visar att det finns mycket arbete kvar att göra.

Majoriteten av kommunerna har helt eller delvis kunnat genomföra sina planerade kompetensutvecklingsinsatser. Detta gäller för både 2013 och 2014. Socialstyrelsen konstaterade i sin uppföljning av 2013 års kompetenssatsning att det är mycket viktigt att arbetsgivaren tar hand om den nyförvär-

vade kunskapen och att arbetsledare och handläggare ges möjlighet att omsätta sina kunskaper i praktiken. För detta måste medarbetare ges tid att träna och reflektera över den nyförvärvade kunskapen [2].

Majoriteten av handläggarna och arbetsledarna ges möjlighet att förvalta kompetensutvecklingen såväl 2013 som 2014, men båda åren fanns en betydande andel som inte fick denna möjlighet. Kommunerna ser att detta är en mycket viktig del av kompetensutvecklingen och man menar att det är en stor utmaning att kunna genomföra det i praktiken. Socialstyrelsen anser att det är mycket viktigt att förvaltningen av den genomförda kompetensutvecklingen fungerar. Annars finns det risk för att hela eller delar av satsningen är bortkastade. Det är också viktigt att det finns en strategisk plan för vilken kompetensutveckling som ska genomföras. Detta är också något som många kommuner identifierat som en framgångsfaktor.

Genomförd kompetensutveckling

Den primära målgruppen för kompetensutvecklingssatsningen är socialsekreterare, chefer och arbetsledare i den sociala barn- och ungdomsvården som arbetar med myndighetsutövning. Handläggare, arbetsledare och chefer kan vara erfarna eller oerfarna i sin yrkesroll. Kommunerna ska välja den typ av kompetensutveckling som speglar personal- och kompetenssituationen i den egna kommunen.

I 2013 års uppföljning av kompetenssatsningen konstaterade Socialstyrelsen att oerfarna handläggare och arbetsledare med begränsad erfarenhet sannolikt gagnas mest av stöd och handledning. Mer erfarna handläggare och arbetsledare har däremot förmodligen ett större behov av utbildningar som ger fördjupad kunskap [2].

Precis som 2013 har majoriteten av utbildningarna riktats till handläggare med socionomexamen. Denna grupp är fortsatt i fokus för utbildningssatsningarna vilket är i linje med statsbidragets syfte. Det är fortsättningsvis få utbildningsinsatser som riktar sig till handläggare utan socionomexamen trots att denna grupp förmodligen har mycket att vinna på mer utbildning. Det är också slående att kommunerna har valt att utbilda arbetsledare och handläggare med mer än 4 års erfarenhet i hög utsträckning. I gruppen arbetsledare har cirka 90 procent av arbetsledarna som deltagit i utbildningar mer än 4 års erfarenhet.

I 2014 års redovisning av utbildningsinsatserna har Socialstyrelsen valt att kategorisera utbildningar efter ämnena socialt arbete, juridik, psykologi och annat. De flesta utbildningsinsatserna finns inom socialt arbete vilket inte är särskilt förvånande. Något mer förvånande är att det är så få utbildningar inom evidensbaserad praktik. Detta var ett område som kommunerna bedömde att det fanns ett stort kompetensbehov inom. Men såväl 2013 som 2014 har kommunerna endast genomfört ett fåtal utbildningsinsatser inom detta område. De vanligaste områdena är istället samtal med barn, utredningsmetodik och risk- och skyddsfaktorer. Detta är områden inom vilka kommunerna bedömde att handläggarna och arbetsledarna hade ett visst behov av kompetensutveckling.

För 2013 års satsning kunde det förklaras av att kommunerna inte hade särskilt mycket tid på sig att planera vilka utbildningsinsatser om personalen skulle genomföra, och det var också svårt att koppla resultatet från kompetensinventeringen till utbildningsinsatserna eftersom de genomfördes samtidigt.

Andelen utbildningar som ger högskolepoäng har ökat betydligt sedan 2013, men fortfarande är det relativt få utbildningar som arrangeras av universitet och högskola. I 2014 års satsning gav 178 av 1 230 utbildningsinsatser (14,5 procent) högskolepoäng. De vanligaste utbildningsanordnarna är stat, kommun och landsting. En viktig framgångsfaktor som flera kommuner tar upp är att det funnits en samordnande funktion som kan utforma och anordna kompetensutvecklingsinsatser.

Trots ökningen framhåller kommunerna att det vore önskvärt om högskolorna fick tydliga direktiv att anordna utbildningar på specialistnivå inom området. I nuläget lägger man mycket tid på att definiera innehållet i det som kommunen vill upphandla.

I synpunkterna från kommunerna beskrivs också att lärosätena i socialt arbete har ett lågt utbud på kurser och att processen vid upphandling av nya kurser är lång och tidskrävande. Det gör att den sällan hinns med inom angivna tidsramar. Rekryteringsläget för socionomer upplevs också ha blivit sämre under 2014 och man uppfattar att det finns brist på kompetent personal att anställa.

Att kommunerna hade mer tid på sig att planera och genomföra 2014 års utbildningssatsning märks på att antalet utbildningsinsatser har ökat från 950 insatser till 1 230 insatser och att antalet utbildningsplatser har ökat från 6 677 platser till 10 995 platser. Denna ökning kan inte enbart förklaras med att antal kommuner som deltar i satsningen ökat något utan det rör sig om en faktisk ökning.

Socialstyrelsens sammanställning visar också att kommunerna har valt att satsa på något längre utbildningar 2014. Utbildningar om 3–10 dagar är nästan lika vanliga som endagsutbildningar i 2014 års satsning. Socialstyrelsens bedömning är att detta är ett utslag av att kommunerna har haft mer tid på sig att planera 2014 års utbildningssatsning.

I de ursprungliga villkoren för satsningen låg fokus på utbildningar som ger högskolepoäng. Resultaten från 2013 års kompetenssatsning visade dock att högskoleutbildningar kanske inte var det mest relevanta utan att stöd och handledning borde få en ökad plats [2]. Socialstyrelsen har därför valt att mjuka upp villkoren för kompetenssatsningen så att det inte finns någon begränsning av hur stor del av bidraget som går till stöd och handledning.

De ändrade villkoren har inte haft någon större effekt när det gäller antal arbetsledare och handläggare som fått stöd och handledning 2014 jämfört med 2013. En orsak till att det inte är fler arbetsledare och handläggare som har fått stöd och handledning kan vara att kommunerna haft svårt att ersätta dem med vikarier. Tre av fyra kommuner uppger att de inte ersatt någon frånvaro genom att sätta in vikarier. På följdfrågan om vad skälet till detta var uppger de flesta kommunerna att det inte var praktiskt genomförbart. Särskilt mindre kommuner med få handläggare upplever att de blir sårbara vid frånvaro av personal. Ett resultat av detta är att de inte kunnat ge stöd och

handledning eller genomföra utbildningsinsatser i den utsträckning de önskat. Kommunerna önskar därför att andelen av statsbidraget som får läggas på vikarier utökas eftersom man i nuläget inte har möjlighet att ersätta ordinarie personal vid utbildning. Däremot är det en betydande andel av kommunerna som använt sig av inhyrd personal vilket till en del kan förklaras av att det är svårt att behålla ordinarie personal.

Mindre kommuner som har långt till närmsta lärosäte påpekar att begränsningen av hur mycket av statsbidraget som får läggas på resor är en försvårande faktor när det gäller att genomföra kompetensutveckling av medarbetarna.

För att kompetensutvecklande insatser ska vara effektiva anser Socialstyrelsen att arbetsgivaren måste ta hand om nyförvärvad kunskap och ge möjlighet för arbetsledare och handläggare att omsätta sina nya kunskaper i praktiken, till exempel genom att arbetsledare och handläggare får tid avsatt att läsa och öva på de nya kunskaperna [2]. Kommunernas redovisningar visar dock att man precis som 2013 har svårt att förvalta genomförda kompetensutvecklingsinsatser. Detta är också något som kommer fram i kommunernas kommentarer. Den höga arbetsbelastningen och den höga personalomsättningen försvårar möjligheterna till kompetensutveckling enligt kommunerna. Detta trots att kommunerna själva identifierat förvaltning av kunskapen och strategisk planering som viktiga framgångsfaktorer. Kompetensutveckling kräver tid och en organisationskultur där man är beredd att till sig nya kunskaper och erfarenheter.

Dessutom visar resultatet från Socialstyrelsens sammanställning att det i huvudsak är erfarna arbetsledare och handläggare som fått stöd och handledning. Till exempel har majoriteten av det stöd och den handledning som gått till arbetsledare riktats till de arbetsledare som har mer än fyra års erfarenhet. En förklaring till detta kan vara att kommunerna satsar på de erfarna handläggarna för att höja deras kompetens, öka deras engagemang och deras motivation att stanna i yrket. De erfarna handläggarna är de som i stor utsträckning handleder och stödjer de oerfarna handläggarna. Det är alltså mycket viktigt för organisationen och dess utveckling att de erfarna handläggarna stannar kvar så att organisationen kan utvecklas till en mer lärande organisation där de erfarna handläggarna har en viktig roll att fylla.

Kommunerna är samtidigt i stort positiva till satsningen som sådan och flera kommuner tar upp det positiva med att satsningen har möjliggjort fördjupad kompetensutveckling och mer omfattande utbildningsinsatser.

Ekonomisk redovisning

Av landets 290 kommuner rekviderade 255 kommuner medel för att genomföra utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser. Av dessa kommuner var det 14 kommuner som inte deltog i 2013 års kompetensinventering och som alltså måste genomföra en inventering av kompetensläget hösten 2014. Totalt har 54 427 090 kronor betalats ut till kommunerna. Nio kommuner har betalat tillbaka medlen och ingår därför inte i den ekonomiska redovisningen.

Av de 246 återstående kommunerna har 179 kommuner förbrukat hela statsbidraget för kompetenssatsningen 2014. Resterande 67 kommuner har inte förbrukat hela statsbidraget och har återbetalat de återstående medlen. Totalt 6 150 933 kronor har återbetalts (tabell 20).

Tabell 20. Förbrukat statsbidrag 2014

Kategori	Kronor
Utbetalade medel	54 427 090
Förbrukade medel	48 276 157
Återbetalade medel	6 150 934

Enligt villkoren för statsbidraget fick högst 25 procent av det rekviderade beloppet användas för vikarier, kurslitteratur, resor och administration. Kommunerna har förbrukat sammanlagt 48 276 157 kronor av 2014 års statsbidrag (tabell 19). Huvuddelen av statsbidraget har förbrukats på utbildningsplatser men 27 procent har förbrukats på stöd och handledning. En kommun har lagt mer än 25 procent av statsbidraget på vikarier, resor och kurslitteratur och ska därför återbetala 3 500 kronor av statsbidraget (tabell 21).

Tabell 21 Förbrukat statsbidrag 2014 efter kostnadstyp

Kostnadstyp	Summa förbrukat 2014
Inventering*	283 331
Utbildningsplatser	29 836 391
Stöd och handledning	13 107 925
Vikarier	2 289 560
Kurslitteratur	691 721
Resor	1 210 916
Kostnader totalt	48 279 657
Medel som ska återbetalas	- 3 500
Förbrukat totalt	48 276 157

*Endast de 14 kommuner som var nya 2014

Referenser

1. Trygghet och säkerhet i den sociala barn- och ungdomsvården. Socialstyrelsens förslag till åtgärdsprogram. Stockholm: Socialstyrelsen; 2013
2. Kompetenssatsning inom den sociala barn- och ungdomsvården. Redovisning av 2013 års satsning. Stockholm: Socialstyrelsen; 2014
3. Vård och omsorg om placerade barn – Öppna jämförelser och utvärdering. Rekommendationer till kommuner och landsting om hälsa och utsatthet. Stockholm: Socialstyrelsen; 2013
4. Delredovisning av uppdrag att fördela medel för kompetenssatsning inom den sociala barn- och ungdomsvården. Stockholm: Socialstyrelsen; 2013

Bilagor

Bilaga 1. Fördelning av 2014 års statsbidrag till den sociala barn- och ungdomsvården

Kommun	Rekvirerat belopp SEK	Ny 2014	Återbetalt medlen
Alingsås kommun	179 983		
Aneby kommun	50 000		
Arboga kommun	90 509		
Arvika kommun	166 082		
Askersunds kommun	54 128		
Avesta kommun	112 249		
Bengtsfors kommun	67 290		
Bergs kommun	52 000	x	
Bodens kommun	134 877		
Bollebygds kommun	50 000		x
Bollnäs kommun	174 216		
Borgholms kommun	55 459		
Borlänge kommun	423 116		
Borås stad	633 417		
Botkyrka kommun	849 190		
Bromölla kommun	70 544		
Bräcke kommun	50 000		
Burlövs kommun	150 257		
Båstads kommun	62 114	x	x
Dals-Eds kommun	50 000		
Danderyds kommun	79 565		
Degerfors kommun	61 375		
Eda kommun	81 932	x	
Ekerö kommun	77 495		
Emmaboda kommun	50 000		
Enköpings kommun	210 892		
Eskilstuna kommun	838 985		
Eslövs kommun	198 026		
Essunga kommun	50 000		
Fagersta kommun	71 431		
Falkenbergs kommun	211 188		
Falköpings kommun	204 681		
Falu kommun	296 817		

Kommun	Rekvirerat belopp SEK	Ny 2014	Återbetalt medlen
Filipstads kommun	75 720		
Finspångs kommun	120 531		
Flens kommun	147 299		
Forshaga kommun	76 903		
Färgelanda kommun	50 283		
Gagnefs kommun	61 671		
Gislaveds kommun	176 878		
Grums kommun	64 480		
Grästorps kommun	50 000		
Gullspångs kommun	50 000		
Gällivare kommun	57 530		
Gävle kommun	610 346		
Göteborgs stad	3 604 990		
Götene kommun	70 692		
Habo kommun	50 000		
Hagfors kommun	79 861		
Hallsbergs kommun	94 502		
Hallstahammars kommun	101 749		
Halmstads kommun	448 257		
Hammarö kommun	50 000	x	
Haninge kommun	521 611		
Haparanda stad	84 889		
Heby kommun	87 404		
Helsingborgs stad	996 785		
Herrljunga kommun	50 000	x	
Hjo kommun	50 000		
Hofors kommun	64 037		
Huddinge kommun	645 396		
Hudiksvalls kommun	217 400		
Hultsfreds kommun	77 643		
Hylte kommun	64 480		
Håbo kommun	90 213		
Hällefors kommun	57 000		
Härjedalens kommun	52 206		
Härnösands kommun	158 835		
Härryda kommun	120 679		
Hässleholms kommun	337 043		
Höganäs kommun	105 890		
Högsby kommun	50 000		
Jokkmokks kommun	50 000		
Järfälla kommun	342 515		x
Jönköpings kommun	642 734		

Kommun	Rekvirerat belopp SEK	Ny 2014	Återbetalt medlen
Kalix kommun	80 157		
Kalmar kommun	326 987		
Karlsborgs kommun	50 000		
Karlshamns kommun	155 877		
Karlskoga kommun	182 054		
Karlskrona kommun	371 650		
Karlstads kommun	497 505		
Katrineholms kommun	265 908		
Kils kommun	72 023		
Kinda kommun	52 501		
Kiruna kommun	90 805		
Knivsta kommun	56 494		
Kramfors kommun	111 953		
Kristianstads kommun	572 190		
Kristinehamns kommun	149 961		
Krokoms kommun	85 333		
Kumla kommun	124 081		
Kungsbacka kommun	223 315		
Kungälv kommun	150 405		
Kävlinge kommun	109 439		
Köpings kommun	187 674		
Laholms kommun	123 785		
Landskrona stad	431 546		
Laxå kommun	50 000		
Lekebergs kommun	50 000		
Lerums kommun	117 573		
Lessebo kommun	61 671		
Lidingö stad	147 151		
Lidköpings kommun	168 596		
Lilla Edets kommun	73 798		
Lindesbergs kommun	151 736		
Linköpings kommun	936 150		
Ljungby kommun	118 756		
Ljusdals kommun	122 897		
Ljusnarsbergs kommun	50 000		
Lomma kommun	59 748		
Ludvika kommun	157 800		
Luleå kommun	349 171		
Lunds kommun	530 337		
Lycksele kommun	63 002		
Lysekils kommun	77 051		
Malmö stad	3 371 470		

Kommun	Rekvirerat belopp SEK	Ny 2014	Återbetalt medlen
Malung-Sälens kommun	62 262		
Malå kommun	50 000		
Mariestads kommun	125 707		
Marks kommun	188 709	x	
Melleruds kommun	68 030		
Mjölby kommun	134 877		
Mora kommun	102 784		
Motala kommun	263 690		
Mullsjö kommun	50 000		
Munkedals kommun	69 657		
Munkfors kommun	50 000		
Mölnåls kommun	202 758		
Mönsterås kommun	63 889		
Nacka kommun	360 854		
Nora kommun	75 868		
Norbergs kommun	50 000		
Nordanstigs kommun	68 917		
Norrköpings kommun	969 425		
Norrtälje kommun	280 253		
Nybro kommun	115 059		
Nykvarns kommun	50 000	x	x
Nyköpings kommun	150 000		
Nynäshamns kommun	153 511		
Nässjö kommun	173 920		
Ockelbo kommun	50 000		
Olofströms kommun	73 058		
Orsa kommun	54 868		
Orust kommun	63 445		
Osby kommun	79 122		
Oskarshamns kommun	95 833		
Ovanåkers kommun	54 720		
Oxelösunds kommun	50 000		
Pajala kommun	50 000		
Partille kommun	144 194		
Perstorps kommun	68 474		
Piteå kommun	157 800		
Region Gotland	339 853		
Ronneby kommun	165 638		
Rättviks kommun	53 093		x
Sala kommun	137 539		
Salems kommun	73 354		
Sandvikens kommun	230 118		

Kommun	Rekvirerat belopp SEK	Ny 2014	Återbetalt medlen
Sigtuna kommun	288 979		
Simrishamns kommun	101 453		
Sjöbo kommun	113 137		
Skara kommun	101 749		
Skellefteå kommun	318 705		
Skurups kommun	100 714		
Skövde kommun	262 359		
Smedjebackens kommun	54 868		
Sollefteå kommun	135 764		
Sollentuna kommun	269 457		
Solna stad	219 026		
Sotenäs kommun	50 000		
Staffanstorps kommun	98 495		
Stenungsunds kommun	94 502		
Stockholms stad	4 966 178		
Storumans kommun	50 000		
Strängnäs kommun	161 349		
Strömsunds kommun	79 861		
Sundbybergs stad	227 752		
Sundsvalls kommun	509 780		
Sunne kommun	90 066		
Surahammars kommun	52 797		
Svalövs kommun	79 122		
Svedala kommun	99 678		
Svenljunga kommun	57 530		
Säffle kommun	122 897		
Säters kommun	50 000		
Sävsjö kommun	63 149		
Söderhamns kommun	173 032		
Söderköpings kommun	70 100		
Södertälje kommun	857 620		
Sölvesborgs kommun	90 066		x
Tanums kommun	71 136		
Tibro kommun	65 516		
Tidaholms kommun	78 826		
Tierps kommun	116 834		
Timrå kommun	103 524		
Tingsryds kommun	63 741		
Tjörns kommun	50 000		
Tomelilla kommun	93 763		
Torsby kommun	92 284		
Torsås kommun	50 000	x	x

Kommun	Rekvirerat belopp SEK	Ny 2014	Återbetalt medlen
Tranemo kommun	53 537		
Tranås kommun	122 158		
Trelleborgs kommun	275 669		
Trollhättans stad	436 278		
Trosa kommun	50 000		
Tyresö kommun	192 702		
Täby kommun	138 722		
Töreboda kommun	64 776		
Uddevalla kommun	343 994		
Umeå kommun	530 928		
Upplands Väsby kommun	211 188		
Uppsala kommun	1 024 884		
Uppvidinge kommun	52 945	x	x
Vadstena kommun	50 000		
Vaggeryds kommun	56 199		
Vallentuna kommun	97 608		
Vansbro kommun	50 000		
Vara kommun	88 291		
Varbergs kommun	212 963		
Vellinge kommun	137 539	x	
Vetlanda kommun	134 877		
Vilhelmina kommun	54 128		
Vimmerby kommun	90 657		
Vindelns kommun	50 000		
Vingåkers kommun	58 861		
Vårgårda kommun	60 340		
Vänersborgs kommun	230 858		
Värmdö kommun	174 068		
Värnamo kommun	131 179		
Västerviks kommun	186 786		
Västerås stad	864 718		
Växjö kommun	495 583		
Ydre kommun	50 000		
Ystads kommun	111 510		
Åmåls kommun	86 516		
Ånge kommun	65 368		
Åre kommun	63 445	x	
Årjängs kommun	101 305		
Åstorps kommun	137 834		
Åtvidabergs kommun	60 487		
Älmhults kommun	67 438		
Älvkarleby kommun	55 755		

Kommun	Rekvirerat belopp SEK	Ny 2014	Återbetalt medlen
Ängelholms kommun	158 539		
Öckerö kommun	50 000	x	
Ödeshögs kommun	50 000	x	
Örebro kommun	1 048 547		
Örkelljunga kommun	72 171		
Örnsköldsviks kommun	248 161		
Östersunds kommun	300 810		
Österåkers kommun	130 440		
Östhammars kommun	101 453		
Östra Göinge kommun	82 967	x	
Överkalix kommun	50 000		
Övertorneå kommun	50 000		x
Summa	54 427 090		